

Acta Beregsasiensis

2010/2

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2010
IX. évfolyam, 2. kötet
Том IX, № 2
Volume IX, № 2

УДК 001(477.87)
ББК 72.4(4УКР-43АК)
А-19

Az Acta Beregsasiensis a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2010-es év első felének magyar, ukrán, angol és német nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárai, hallgatói, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a nyelv- és irodalomtudomány, a történelem, pedagógia, biológia, gazdaság és más tudományágak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenye

SZERKESZTÉS: *Kohut Attila, Penckófer János*

KORREKTÚRA: *G. Varcaba Ildikó*

TÖRDELÉS: *Garanyi Béla*

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: *dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán*

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-2595-01-7

© A szerzők, 2010

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

Tartalom

Történelem- és társadalomtudomány

BOCSKOR ANDREA: A Rzeczpospolita és korának képe az ukrainai történelemtankönyvekben	9
KOSZTYÓ GYULA: Kárpátaljai régészeti kutatások 1945–1991 között a kárpátaljai magyar sajtóban	29
VÁRADI NATÁLIA: 1956-os deportálások a Szovjetunióba (a KGB dokumentumai alapján)	39
BARÁTH JULIANNA: Thököly-iratok a Kárpátaljai Állami Levéltárban	57
BRAUN LÁSZLÓ: Kálvin János társadalmi és politikai nézetei	63
MAROSI ISTVÁN: Firczák Gyula (1836–1912) munkácsi püspök élete és munkásságának súlypontjai	75

Nyelv- és irodalomtudomány

GAZDAG VILMOS: A magyar nyelvjárásokra gyakorolt szláv hatások vizsgálata (Tudománytörténeti vázlat)	91
MIZSER LAJOS: Kis- és Nagybégány családnevei	99
SEBESTYÉN ZSOLT: Elpusztult falvak névmagyarázatai a történelmi Bereg megyéből ...	107
VÍGHNÉ SZABÓ MELINDA: Lexikalisch-semantische Untersuchung des Baltendeutschen mit dem Standarddeutschen	115
BRENZOVICS MARIANNA: Az erő tárgya és alkalmazója. Heidegger Antigoné-értelmezése	129

Oktatás, képzés, iskola

BOROS LÁSZLÓ: Állami és magángyűjtemények Kárpátalja területén 1877 és 1918 között	133
SZAMBOROVSKYKNÉ NAGY IBOLYA: Az iskolairányítás szakmai átalakítására tett próbálkozás a Szovjetunióban (1982–91)	139
ILONA HUSZTI–MÁRTA FÁBIÁN–ERZSÉBET BÁRÁNY: Fifth graders' receptive skills in English and Ukrainian	153

LECHNER ILONA: Spielerische Arbeitsformen im Fremdsprachunterricht Schlussfolgerungen einer empirischen Untersuchung	163

Gazdaság, biológia

ТОВТ ЙОЖЕФ: Регіоналізм, як філософія входження в Європейський Союз через розбудову місцевого господарства та території.	175
DR. SZPÁSSZKY GÁBOR: A beruházások fejlődése Kárpátalja népgazdaságában	181
HADNAGY ISTVÁN: A megújuló energiaforrások felhasználásának lehetőségei és jelenlegi helyzetük Kárpátalján	187
MELYNCSOK ADRIENN: A vállalatok társadalmi felelősségvállalásának (Corporate social responsibility) bemutatása és helye a mai gazdasági életben	195
PINTÉR ÁKOS: Az európai poszt szocialista országok légi személyközlekedésének jellemzői, közelmúltbeli változásai	205
GÉCSE MÁTYÁS: Alanyhasználat Ugocsa és Bereg megyék kajszi természetében	223
GORONDI TAMÁS–ILLÁR LÉNÁRD: A Borsa-folyó puhatestű faunájának vizsgálata a benei szakaszon	229

Könyvekről

SÉRA MAGDOLNA: Tannyelvválasztás a kisebbségi régiókban. Tájékoztató füzet szülőknek és pedagógusoknak	239
MOLNÁR ANITA: Az Üveghegyen innen. Anyanyelvváltozatok, identitás és magyar anyanyelvi nevelés	241
<i>Eseménynaptár</i>	244

SEBESTYÉN ZSOLT*

Elpusztult falvak névmagyarázatai a történelmi Bereg megyéből

Rezümé Sebestyén Zsolt tanulmányában néhány elpusztult Bereg megyei település nevének eredetét mutatja be. Az egykori megye területén a háborúk, idegen támadások következményeként, illetve sikertelen falutelepítések nyomán több helység elpusztásodott, ezek etimológiáival eddig alig foglalkoztak. A között névmagyarázatok részét képezik egy készülő beregi helységnév-etimológiai szótárnak, mely a Beregben létező és egykoron létezett összes helység nevének etimológiáját tartalmazza. A tanulmányban 35 név eredetét tisztázza a szerző, ezek nagy része magyar névadással keletkezett, de vannak közöttük szláv névadók által alkotott helységnevek is. A szócikkek felépítésében a *Földrajzi nevek etimológiai szótára* által alkalmazott eljárást követi.

Резюме У своїй праці автор висвітлює походження назв сіл Березької жупи, які на сьогодні вже не існують. Причиною занепаду цих сіл були численні війни на території жупи, напади іноземців та не дуже вдале розташування цих населених пунктів. Питання етимології їхніх назв ще до цього часу залишається недослідженим. Опублікована праця є частиною топонімічно-етимологічного словника, у ній наведено етимологічне тлумачення назв усіх колишніх сіл Березької жупи. Автор досліджує 35 назв, їх більшу частину складають ті, які утворилися від угорських назв, але існують між ними і такі, які походять зі слов'янських мов. У географічних назвах слова побудовані згідно з способом, що використовується в етимологічному словнику.

Bereg megye történetét vizsgálva szembeűnő, hogy betelepítése több hullámban, folyamatosan zajlott. A 12–14. században az alföldi rész, a 14–17. században pedig a hegyvidék vált lakottá. Az első korszakra a spontán lakosságáramlás jellemző, míg később a telepítő tevékenységet kenézek végezték, akik falut gyűjtöttek a földesurak részére, cserébe e falvak örökös bírói tisztségének viselői lettek. A telepéseket adó- és szolgálatmentességgel csábították az újonnan alapított falvakba (Lehoczky, Csánki, Kiss 1992 stb.). A falualapítás azonban nem minden esetben bizonyult sikeresnek, az oklevelek tanúsága szerint ugyanis hosszú évtizedek múlva is csupán a kenézcsalád vagy még egy-két jobbágy lakta az új falut, mert a kenéznek nem sikerült további lakosokat odacsábítania. A megye falvainak egy része idővel elenyészett, elpusztásodott. Nemcsak a sikertelen telepítés, hanem a történelmi események (tatár és lengyel támadások) is közrejátszottak abban, hogy több beregi település elnéptelenedett, majd eltűnt a megye térképéről.

Lehoczky Tivadar nagyszerű monográfiája végén (Lehoczky 3: 811–843) felsorolja a megyében egykor létezett falvak és puszták nevét, az alábbiakban ezek közül közlöm néhánynak az etimológiáját. A helységek jelentős része kenézi alapítású, de egyes falvak eredete korábbra vezethető vissza (*Bátor*, *Cibik*, *Csombortelke* stb.). A szócikkek felépítésében a következők alapelveket követtem: címszóként az ismert vagy kikövetkeztethető névforma szerepel, ezt követi a helység lokalizálását segítő információ, a település nevének fellelt történelmi adatai, majd a név magyarázata.

Balázsvágása 'Benedike közelében fekűdt' 1481: *Balaszvágása* (Csánki 1: 413), 1530: *Balaszvágása* (Conscr. Port.), 1542: *Balaszvágása* (uo.), 1552: *Balaszvágása* (uo.), 1647: *Balázsvágása* (Lehoczky 3: 811). A *Balázsvágása* helységnév a magyar *Balász* személynévnek [vö. 1267: *Balasz* (UrkBurg. 1: 333)] és a birtokos személyjellel ellátott magyar *vágás* 'erdőirtás' főnév összetételével keletkezett. *Balász* nevű ember által létrehozott irtásfalut jelölt. A *vágás(a)* utótagú helységnevek a középkorban Sáros (vö. Csánki 1: 288–316) és Zemplén (uo. 340–367) megyére jellemzőek, kelet-délkelet felé haladva azonban ritkul a számuk: a szomszédos Ungban három (*Andrásvágása*, *Németvágás*, *Vágás*), Bereg megyében azonban már csak egy helységnévben fordul elő.

Balmusfalva 'Dubina és Alsóhrabonica között fekűdt' 1600: *Balmusfalva* (Dezső 246). *Balmusfalva* kenézi falu volt a 16–17. században. A települést a Balmus család

* Nyíregyházi Főiskola, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, főiskolai adjunktus.

alapította, s ők viselték a kenézséget is (Lehoczky 3: 811). A helységnév a *Balmus* családnévnek és a birtokos személyjellel ellátott *falu* főnévnek az összetételével keletkezett. A személynév talán a magyar *bálmos* 'édes túróból és kukoriczalisztból készített étel' (CzF. 1: 399, ÚMTSz. 1: 327) köznév származéka. A névadó család nemzetisége bizonytalan, mert az ételnév ebben a formában használatos a magyarok és a románok körében is, így mindkét nép nyelvében családnévvé válhatott. A falu a 17. század végén pusztulóban volt, a Rákóczi-szabadságharc idején már lakatlan.

Bátor 'Beregszász területén' 1232/360: *Batur* (Györffy 1: 530). A helység az Árpád-korban Beregszász környékén feküdt, egyik előtelepülésének tekinthető. Györffy György azt írja róla: „A beregi szász telep mellett egy Bátor nevű magyar falu is állott, melyet királyi népek laktak” (Györffy 1: 532). A falu neve pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással [vö. 1138/1329: *Bahatur* szn. (MNy. 32: 132)]. Az alapjául szolgáló személynév etimológiailag azonos a török eredetű magyar *bátor* köznévvvel (FNESz., *Bátor*).

Cibik 'elpusztult falu Gecsétől délre' 1299: *Cybek*, *Cyvik*, *Cybyk* (Györffy 1: 536), 1366: *Cibikföldre* (ComBer. 39). A *Cibik* helységnév pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással. Az Árpád-kori személynévtár e név egyetlen adatát ebből a településnévből hozza (l. ÁrpSzt. 210). A személynév eredete bizonytalan, a magyaron kívül a lengyelben és a ruszinban is előfordul: *Cybyk*, *Czybyk* csn. (Rymut 103), *Цубук* csn. (Чучка 592). Csucska vagy a *Ciba* személynév *-ik* képzős változatából, vagy az ukrán nyelvjárási *цубук* 'fokhagymagerezd' köznévből származtatja (Чучка уо.), de talán kapcsolatba hozható a régi magyar *cibikel* 'sántikálva, bicegve jár' ige főnévi származékával (CzF. 1: 1124). A falut egy 1299-es okiratban *terra castrensi*mként említik, ezért elképzelhető, hogy a helység neve magyarul *Cibikföldre* volt, amit egy 1366-os okirat is megerősít. Az elpusztult falu neve a 19. század végén Csoma határában dülönévként élt tovább (Lehoczky 3: 198).

Csombortelke 'Búcsú és Csoma között feküdt' 1327: *Chomborteluke* (Györffy 1: 538), *Chombortheluke* (uo.). A *Csombortelke* helységnév a magyar *Csombor* [1214/1334: *Chumpur* (ÁrpSzt. 208)] személynévnek és a birtokos személyjellel ellátott *telek* 'beépítéssel vagy gazdasági műveléssel hasznosítható kisebb terület, földdarab; földesúri tulajdonban levő földnek az a része, amely állandóan a jobbágy birtokában volt' (ÉrtSz. 6: 577) főnévnek az összetételével keletkezett. A települést csak egy 14. századi adománylevélben említik, további sorsa ismeretlen. A helységnév alapjául szolgáló személynév a régi magyar *csombor*~*csomboly* 'összetekert, csomóba göngyölített valami' (CzF. 1: 1040) származéka lehet.

Dienestelek 'elpusztult falu Bilke határában' 1522: *Dienestelek* (Lehoczky 3: 816). Lehoczky szerint a falu mindössze egy összeírásban szerepel, 1522-ben már *praedium*-ként, azaz pusztaként említik. A helységnév a magyar *Dienes*~*Dénes* [vö. 1138/1329: *Dienis* (MNy. 32: 130)] keresztnévnek vagy az ebből keletkezett családnévnek [vö. 1467: *Nicolaus Dyenes* (Kázmér 292)] és a *telek* főnévnek az összetételével keletkezett.

Füzérfalva 'Rosztoka környékén feküdt' 1600: *Füzérfalva* (Dezső 251). *Füzérfalva* kenézi alapítású falu volt a megye északi részén. A *Füzérfalva* helységnév a magyar *Füzér* családnévnek [1448: *Matheus Fyzer*, *Stephanus Fyzer* (Kázmér 384)] és a birtokos személyjellel ellátott *falu* főnévnek az összetételével keletkezett (Lehoczky 3: 818). Alapítója talán ugyanaz a család, amelynek tagjai Brusztópatak és Koziva falvak kenézei is voltak (Makkai 348). Az 1630-as conscriptiones portarumban nem találkozunk vele, valószínűleg akkorra már elpusztult.

Halászfalva 'Komlós határában feküdt' 14. sz.: *Halászfalva* (Lehoczky 3: 819), *Szaniszlófalva*~*Halászfalva* (Csánki 1: 418), 1614: *Utifalva* (uo.), 1854: *Halászfalva* (Sebestyén 2008: 79), 1882: *Halaszovicza* (uo.), 1883: *Halaszovicza* (uo.), 1904: *Halászovicza* (uo. 80). A települést több néven emlegetik a források, *Szaniszlófalva* és *Utifalva* formában

is találkozunk vele a középkorban. Az elsődleges *Halászfalva* név a magyar *Halász* családnévnek [1402: *Halaz (Jakab)* (Kázmér 450)] és a birtokos személyjellel ellátott *falu* köznévként az összetételével keletkezett. *Halászfalva* a 16. században elpusztult, dűlőnévként azonban tovább élt. 19–20. századi összeírásokban *Halaszovicza* (Sebestyén 79–80) alakban szerepel az időközben elruszinosodó Komlós határában. Csánki szerint a 14. században említett *Szaniszlófalva* és *Halászfalva* név ugyanarra a falura vonatkozik. Ha a két falu valóban ugyanaz, akkor előbbi is lakójáról vagy a telepítő kenéztől kaphatta a nevét. Később azonban már nem találkozunk a *Szaniszlófalva* névvel.

Hazugafalva 'elpusztult falu a viznicei völgyben' 1599: *Hazugafalva* (Lehoczky 3: 819), 1600: *Hazugafalva* (Dezső 252). A 16–17. század fordulóján említik ezt a kenézi telepítésű falut, mely a Viznice folyó völgyében feküdt. *Hazugafalva* bizonyosan alapító kenézéről kapta a nevét. A *Hazuga* név a magyar *hazug* melléknév származéka, vö. 1086: *Chozug* (ÁrpSzt. 369), 1211: *Hozoga, Hozuga* (uo.) személynév, illetve ruszin *Газуга* családnév (Чучка 130). A névadó a név hangalakja miatt valószínűleg ruszin volt. A személynévhez a birtokos személyjeles magyar *falu* köznévként kapcsolódik.

Hiúzfalva 'Szerencsfalva közelében feküdt' 1599: *Hiúzfalva* (Lehoczky 3: 820), 1600: *Hiúzfalva* (Dezső 253). A *Hiúzfalva* név a magyar *hiúz* [1395k.: *hejuz* (BesztSzj. 1042, TESz. 2: 123)] 'a macskával rokon, de annál nagyobb, rövid farkú, hosszú lábú ragadozó állat, fülén szőrpamat, pofáján dús berkó van' (ÉrtSz. 3: 282) állatnévként és a birtokos személyjellel ellátott *falu* főnévként az összetételével keletkezett. A névadók magyarok voltak, ugyanis az állat neve az ukránban *пучь* (CYM. 8: 542), a románban *rîs* (DRM. 2: 249). Személynévi eredetét kizárhatjuk, mert a magyarban nem ismerünk ilyen személynévet. A hiúz a középkorban a Kárpátok elterjedt vadmacskája volt, jellegzetes alfaja (kárpáti hiúz 'lynx lynx carpathica') élt a hegyekben, ma már azonban nagyon ritka Kárpátalján.

Ilmova 'Hukliva és Kanora között feküdt' 1645: *Ilmowa* (Makkai 346), 1649: *Ilmova* (Dezső 254). Az *Ilmova* helységnév szláv eredetű, az ukrán *ільма ~ ільма* 'szilfa' (Udvari 2: 397; CYM. 4: 18) fanév melléknévi *ільмовий* 'szilfás' (uo.) alakjából származik. A helységnév nőnemű formája arra enged következtetni, hogy az *Ilmova* név elsődlegesen víznév volt, s egy *Ilmova voda~reka* 'Szilfás víz~folyó' névből keletkezett ellipszissel. Nem zárhatunk ki egy korábbi *Ilmova vesz* 'Szilfás falu, szilfaerdőhöz tartozó, ilyen erdő mellett épült falu' névalakot sem. Ilmovát csak a 17. század közepén említik a források, Lehoczky azonban arról ír, hogy a falu a 18. század elején pusztult el, s területe Kanorához csatoltatott (Lehoczky 3: 820).

Ivánfalva 'Szkotárszka közelében feküdt' 1645: *Iwan Falwa* (Makkai 346). A falu nevét alapító kenézéről kapta. A név előtagja a ruszin *Ivan* keresztnév, vö. *Ивань* 'János, Jancsi, Iván' (Чонеї 128), utótagja a birtokos személyjellel ellátott magyar *falu* köznévként. 1638-ban két kenéze volt, az Ivanovicz testvérek, akiknek, mivel jobbágyokat nem sikerült gyűjteniük, adót kellett fizetni. Az adófizetés elől elbujdostak, így a falu is elenyészett (Makkai uo.). Az *Ivanovics* családnév jelentése tkp. 'Ivánfi', ezért lehet, hogy a falu neve a kenézek apjának a nevéből keletkezett.

Jereményfalva 'bizonytalan fekvésű falu' 1600: *Jereményfalva* (Lehoczky 3: 820). Az 1600-as összeírásban említik ezt a kenézi alapítású helységet. A településnév a *Jeremej* személynévként és a birtokos személyjellel ellátott *falu* főnévként az összetételével keletkezett. A személynév ukrán eredetű, vö. ukr. *Єремеї ~ Єремеїа* 'Jeremiás' [1443: *Єремеї* (CCYM. 1: 349)]. A keresztnév Kárpátalján családnévként is előfordul [vö. 1570: *Dan. Jeremij* (Чучка 222)], így nehezen dönthető el, hogy a kenéz keresztnév vagy családneve szerepel a név jelzői tagjaként. A nevet az oklevél kiállítója tévesen *Jereménynek* hallhatta, ezért így jegyezte fel.

Jurkofalva 'Bukovinka közelében feküdt' 1600: *Jurkofalva* (Dezső 255), 1660: *Jurkofalva* (Lehoczky 3: 821). *Jurkofalva* kenézi alapítású falu volt. A helységnév a ruszin

Юрко 'György' (Чопей 438) személynév és a birtokos személyjellel ellátott *falu* köznévfő összetételével keletkezett. Mivel a ruszinok között a családnevek kialakulása bizonytalan időpontra tehető, ezért ennek a névnek az esetében sem lehet eldönteni, hogy a településnévben szereplő személynév a kenéz kereszt- vagy családneve [vö. *Юрко* csn. (Чучка 641)].

Karitovica 'Borszucsina környékén feküdt' 1648: *Karitovica* (Dezső 255), 1691: *Karitovicza* (Lehoczky 3: 822), 1700: *Karitovicsa* (ComBer. 78). A *Karitovica* helységnevével szláv névadással keletkezett. Alapja az ukrán *копiво* 'meder, folyómeder, csatorna' (Udvari 2: 501; CYM. 4: 291) ~ szláv **koryto* 'meder, teknő, folyómeder' (Šmilauer 95), melyhez az *-ica* képző kapcsolódik. A falut természeti környezetéről nevezték el, valószínűleg egy teknőszerű völgyben feküdt.

Kasafalva 'elpusztult falu Nyíresfalva és Sarkad környékén' 1599: *Kasafalva* (Lehoczky 3: 822), 1600: *Kasafalva* (Dezső 255). *Kasafalva* kenézi alapítású falu volt a Hát hegység vidékén, nevét valószínűleg első kenézéről kapta. A *Kasa* családnév nemcsak a magyarok [vö. 1138/1329: *Kafa* szn. (MNY. 32: 133); 1415: *Kassa* csn., 1450: *Blasius Kasa* (Kázmér 557)], hanem a kárpátaljai ruszinok körében is előfordul [1567: *Kasa Danilo* (Чучка 255)]. Alapja a magyar *kása* 'dara, őrölt gabona, rizs', vö. még ruszin *каша* 'kása, köleskása' (Чопей 146). A személynévhez a birtokos személyjellel ellátott magyar *falu* köznévfő kapcsolódik. A helység a 17. század elején elpusztult.

Királyszállása 'falu volt Szalóka közelében' 1548: *Kýralzallafa* (Conscr. Port.), 1549: *Kýralzallafa* (uo.), 1550: *Kýralfallaffa* (uo.). A *Királyszállása* helységnevével magyar eredetű, a magyar *Király* családnévnek [1389: *Joannes Kyrál* (ZsigmOkl. 1: 108, Kázmér 593-4)] és a birtokos személyjellel ellátott *szállás* 'az évnék csak bizonyos részében lakott tanya; ideiglenes lakóhely' (ErtSz. 6: 52-3) főnévnek az összetételével keletkezett. 1550-ben már elpusztult településként említik (Lehoczky 3: 823).

Kirva 'elpusztult falu Déda és Beregdaróc határában' 1301: *Kereua* (Györffy 1: 542), 1307: *Kereua* (ZichyOkm. 1: 116), 1308: *Kerua*, *Creua* (uo. 2: 604), 1341: *Creua* (Csánki 1: 416), 1428: *Kýrwa* (uo.), 1436: *Creua* (uo.). A *Kirva* helységnevével szláv eredetű, alapjául a **krivъ* 'görbe' (Šmilauer 101) melléknév szolgált. A *Kirva* víznévként és településnévként gyakori szláv nyelvetterületen, ezért biztosan állíthatjuk, hogy a magyarság ezen a vidéken szláv lakosságot talált. Lehoczky szerint nevét a *Kér* nevű víztől kapta, de ez nyilván tévedés (Lehoczky 3: 823). Bizonyos víznévi eredete, de a névadó folyó vagy patak a folyásának irányáról kaphatta nevét. A magyarban előbb magánhangzó betoldásával megszüntették a szó elején jelentkező mássalhangzó-torlódást (*Kereva*), majd a két nyíltszótagos tendenciának köszönhetően a második szótag magánhangzója kiesett (*Kerva*). A falu a 15. század derekára már elpusztult.

Kisilosva 'Gálfalva közelében feküdt' 1650: *Kisilosva* (Lehoczky 3: 821), 1682: *Kisilosva* (uo.). *Kisilosvát* a Gálfalván kenéz *Gál* család alapította 1650-ben. A település az *Ilosva* folyó mellett jött létre [1341/42/508/621: *Kis Ilosva*, *Nagy Ilosva* (Györffy 1: 541); 1908: *Mala Irsavka patak*, *Velika Irsavka patak* (Sebestyén 59)], neve névátvitellel keletkezett a folyónévből. Az *Ilosva* víznév a szláv **Jelšava* 'tkp. égererdőben folyó patak' átvétele (FNESz., *Ilosva*), a névadók azonban magyarok voltak, ugyanis a folyó ruszin-ukrán neve *Irsava*, ami a magyarból visszakölcsönzött alak. A 14-15. században idegenből átvett szavak első szótagjában álló *l* hangot a magyarban nehezen ejtették, ezért gyakran *r*-re változtatták, így lett többek között az *Ilosvából* *Irsva* (Melich 149). Érdekes módon azonban a magyarban végül mégis az *l*-es változat terjedt el. A folyó Gálfalvánál két ágra oszlik, ezeket *Kis*- és *Nagy*- előtaggal különböztetik meg egymástól. A településnévben található *Kis*- előtag vagy a folyónévből származik, vagy *Ilosvától* különböztette meg a falut. Lehoczky szerint 1726-ban már pusztá (Lehoczky 3: 821).

Kobulka 'elpusztult falu a Viznice folyó völgyében' 1704: *Kobulka* (Lehoczky 3: 824). A *Kobulka* helységnevével személynévi eredetű, a falu első kenézéről kaphatta a nevét.

Lehoczky szerint a 17. század elején Kobulka János volt a kenéze (Lehoczky 3: 824). A *Kobulka* családnév ruszin eredetű (Чучка 271), de a szlovákban is előfordul, alapjául a ruszin *кобыла* 'kanca, kancaló' (Чопей 151) ~ ukrán *кобила* ~ *кобилка* 'kanca; deres; nagy termetű nő' (Udvari 2: 466; СУМ. 4: 200-201) főnév szolgált, ehhez a *-ka* kicsinyítő képző kapcsolódik (jelentése tkp. 'kancacsikó'). A kenézsáladon kívül mások később sem igen lakták, 1704-ben már lakatlan, de pusztulásának dátuma ismeretlen.

Koltunokfalva 'Ploszkó határában feküdt' 1645: *Koltunokfalva* (Makkai 373), 1649: *Koltunok*, *Kotumfalva* (Dezső 258), 1651: *Kotumfalva* (Lehoczky 3: 825). *Koltunokfalva* kenézi alapítású falu volt Ploszkó közelében. A helységnév a *Koltunok* családnévnek és a birtokos személyjellel ellátott *falu* köznévnél az összetételével keletkezett. A személynév szláv eredetű, vö. ruszin *Ковтун* (Чучка 273) ~ lengyel *Koltun*, *Koltunek*, *Koltuniak*, *Koltuniec* családnév (Rymut 429). Az ukrán nyelvben a családnév alapja a *ковтун* 'összecsomósodott haj, gyapjú; 'szőrzettel borított fejbőr betegsége' (СУМ. 4: 206), azaz a személynév a névvisező külső tulajdonsága alapján keletkezett.

Komoró 'elpusztult falu Bilke határában' 1311: *Komora* (ZichyOkm. 1: 136), 1312: *Komorou* (uo. 279), 15. sz.: *Komar* (Lehoczky 3: 838), 1447: *Szunyogmező* (uo.), 1447: *Komár*, *Komoród*, *Komoró* (Csánki 1: 419), 1462: *Komoro* (Mihályi 440), 1647: *Szunjog* (ComBer. 152). A *Komora*–*Komoró* helységnév szláv eredetű, alapja a **komarъ* 'szűnyog' (Šmilauer 92) főnév, esetleg az ebből keletkezett személynév, mely minden szláv nyelvben gyakori. A Lehoczky által említett másodlagos *Szűnyogmező*, *Szűnyog* helységnév vagy magyarítás, vagy párhuzamos névadás eredménye (Lehoczky 3: 838). Georg Heller a helységet Beregszász határába helyezi (ComBer. 152), a város határában létező *Szűnyoghegy* dülő [1863: *Szűnyoghegy* (Sebestyén 38)] azonban nem hozható kapcsolatba a helységnévvel.

Koszfalva 'Ilosva környékén feküdt' 1456/75: *Koz*, *Kozfalva* (Csánki 1: 417), 1456: *Koszfalva* (Lehoczky 3: 825), 1463: *Kosfalw* (ComBer. 89). *Koszfalva* kenézi alapítású falu volt Ilosva közelében. A településnév a *Kosz* családnévnek és a birtokos személyjellel ellátott *falu* főnévnek az összetételével keletkezett. A családnév a kárpátaljai ruszinok körében fordul elő [vö. *Koc* csn. (Чучка 289)], s a ruszin *коць* 'feketerigó' származéka (Чопей 158).

Kosztrubácsfalva 'Lohó közelében feküdt' 1599: *Kosztrubácsfalva* (Lehoczky 3: 826), 1600: *Kosztrubafalva* (Dezső 259). *Kosztrubácsfalva* kenézi alapítású falu volt Lohó környékén. A helységnév a *Kosztrubács* családnévnek és a birtokos személyjellel ellátott *falu* főnévnek az összetételével keletkezett. A személynév ruszin eredetű, a *Kocmpyó* név származéka (Чучка 282). Ennek alapja az ukrán *коцпыо* 'piszkos, mocskos, ápolatlan (személy)' (СУМ. 4: 308) köznéve.

Koziva 'Feketepatak határában feküdt' 1530: *Kozwwa* (Conscr. Port.), 1600: *Kozio*, *Koziva* (Lehoczky 3: 746), 1645: *Koziva* (Makkai 348). A *Koziva* helységnév szláv eredetű. Valószínűleg személynévből keletkezett, vö. ruszin~ukrán *Koza* csn. (Чучка 274; CCYM. 1: 485), s egy *Koziva vesъ* 'Koza nevű ember faluja' szerkezetből önállósodott. Nem zárhatjuk ki köznévi eredetét sem, létrejöhetett a személynév alapjául szolgáló *koza* 'kecske' (Чопей 152; СУМ. 4: 209) főnévből, ebben az esetben jelentése 'Kecskés (hely)'.

Kőrösfalva 'elpusztult település Cserejóc vagy Medvegyóc között' 1600: *Kőrösfalva* (Dezső 259), 1610: *Keóreosffalwa* (ComBer. 85), 1630: *Keóros* (Conscr. Port.), 1645: *Keoroës Falva* (Makkai 366). A *Kőrösfalva* helységnév magyar eredetű, a magyar *kőrös* ~ nyj.-i *kőrös* (ÜMTSz. 3: 551) fanévnek és a birtokos személyjellel ellátott *falu* köznévnél az összetételével keletkezett. Bár a magyarban adathozható *Kőrös* családnév, személynévi eredetét kizárhatjuk. Mágócsi Gáspár ugyanis 1579-ben adott kenézelet Szűk Istvánnak és Miklósnak, hogy *Felső-Mogyorós* néven falut alapítsanak, de ők nem a kijelölt helyen, s nem a megadott néven hozták létre falujukat (Lehoczky 3: 825). Az új települést a környező kőrisedőkről nevezték el.

Lázárfalva 'Felsőviznice közelében feküdt' 1505: *Lázárfalva* (ComBer. 96), 1512/23: *Lázárfalva* (Lehoczky 3: 826). A *Lázárfalva* helységnév magyar eredetű, a *Lázár* személynévnek és a birtokos személyjellel ellátott magyar *falu* főnévnek az összetételével keletkezett. Lehoczky szerint 1512-ben egy *Lázár* nevű kálniki lakos kapott kenézlevelet, hogy Felsőviznice környékén falut alapítson, így a település kenézéről kapta a nevét. A névadó kenéz nemzetisége bizonytalan, ugyanis a bibliai eredetű személynév a régió minden nyelvében előfordul nemcsak kereszt-, hanem családnévként is: l. magyar *Lázár* [vö. 1061/1360: *Lazarnogfer*teu (Györffy 2: 424, ÁrpSzt. 485); 1482: *Lazar András* (Kázmér 1993: 668)], ruszin~ukrán *Лазарь* (Чонеї 167; CCYM. 1: 536-7), román *Lazár* (Constantinescu 94).

Mátyásfalva 'elpusztult falu Lohó és Bubuliska környékén' 1600: *Mátyásfalva* (Lehoczky 3: 826). A *Mátyásfalva* helységnév a magyar *Mátyás* kereszt- [1181: *Mathia(s)* (ÁrpSzt. 528)] vagy családnévnek [1400: *Emericum Mathyas* (ZsigmOkl. 2/1: 56, Kázmér 1993: 718)] és a birtokos személyjellel ellátott *falu* főnévnek az összetételével keletkezett. Bár a *Mátyás* név adatolható az ukránból [1481: *Мѣтїаиуш* (CCYM. 1: 623)], alapító kenéze mégis magyar lehetett, mert a keleti szláv nyelvekben az egyházi szláv *Мамѣѣи* alapján a keresztnev *Мамѣѣи*~*Mamsiü* változata terjedt el (uo. 581). A település a 17. században elpusztult, nevét később egy *Matyasóc* nevű kocsmá viselte (Lehoczky 3: 826). A kocsmánév egy párhuzamosan használt ruszin, esetleg szlovák helységnévből keletkezett (*Matyasóc* tkp. 'Mátyás faluja, emberei'), a névforma ugyanis inkább szlovák névadókra utal. Valószínűleg e falu emlékét őrzi a Bubuliska határában a 19–20. században adatolt *Matasu* dűlőnév (Sebestyén 43-4).

Mocsárka 'elpusztult falu Dragabártfalva és Nyíresfalva között' 1600: *Mocsárka* (Dezső 260), 1610: *Machiarka* (ComBer. 109), 1645: *Motsarka* (Makkai 358). A *Mocsárka* helységnév a magyar *mocsár* 'süppedékes, néhol sekély vízzel borított, többnyire vízínövényekkel sűrűn benőtt, földterület' (ÉrtSz. 5: 7) főnév *-ka* kicsinyítő képzős alakjából keletkezett, vö. még ruszin~ukrán *мочарь*~*мочар* 'mcsár, ingovány, láp' (Чонеї 190, Udvari 3: 110). A falu földrajzi környezetéről kapta a nevét. A 16. század végén alapított falu az 1600-as évek végére elpusztult (Lehoczky 3: 827).

Olekszandrovica 'Szolyva közelében feküdt' 1645: *Aloxandricza* (Makkai 373), 1649: *Olexandrovicza* (Lehoczky 3: 833). Az *Alexandrovica* ~ *Olexandrovica* helységnév ruszin eredetű. Kenézi alapítású falu, nevét telepítő kenézéről kapta. A helységnév a ruszin *Олександрь* 'Sándor' (Чонеї 233) személynév *-ica* képzős származékából keletkezett, a helységnév tkp. jelentése: 'Sándorék faluja'. A települést csak a 17. század közepéről tudjuk adatolni, ami arra utal, hogy rövid ideig állt fenn, s a század végére egészen biztosan elpusztult.

Románpataka 'elpusztult falu Nagymás közelében' 1411: *Romanpathaca* (Mihályi 165), 1417: *Romanpataka* (uo. 209), 1504: *Romanpataka* (Lehoczky 3: 834). A *Románpataka* helységnév víznévből keletkezett névátvitellel. A víznév alapja a ruszin~ukrán *Roman* [1388: *Роман* szn. (CCYM. 2: 302)] személynév, amihez a birtokos személyjellel ellátott magyar *patak* köznévként kapcsolódik. A patak névadója valószínűleg nem magyar volt, bár a *Román* családnévként a magyarban is él [vö. 1478: *Andreas Roman* (Kázmér 897)], a név a keleti szláv nyelvekben gyakori keresztnev, de előfordul a románban is, vö. *Roman* szn. (Constantinescu 140, Iordan 397). A helységnév birtokos jelzős formája ezzel szemben magyar névadásra utal.

Szuputnikfalva 'Olenyova környékén feküdt' XVI. sz. vége: *Szuputnikfalva* (Lehoczky 3: 839), 1600: *Szoputnikfalva* (Dezső 270). *Szuputnikfalva* kenézi alapítású falu, nevét telepítő kenézéről kapta. A névadó *Szuputnik* család neve ukrán eredetű, köznévi előzménye a *супутник* 'útítárs, társ' (CYM. 9: 852-3) főnév, vö. még ruszin *супутникь* 'útítárs, kíséző' (Чонеї 377). A családnévhez a birtokos személyjellel ellátott magyar *falu* főnév kapcsolódik, ez pedig arra utal, hogy a helységnév magyar névadással keletkezett.

Szvatelecfalva 'Csabina és Dubina között feküdt' 1570: *Szvatelecfalva* (Dezső 271), 1645: *Svateletz Falva* (Makkai 372), 1649: *Szvatelecfalva* (Lehoczky 3: 839), 1672: *Szvatelecfalva* (uo.). *Szvatelecfalva* szintén kenézi telepítésű falu volt, nevét valószínűleg alapító kenézeiről, a *Szvatelec* családról kapta. A *Szvatelec* személynév ruszin-ukrán eredetű, vö. *свѣтець* 'szent életű ember; hitbuzgó, ájtatos; szenteskedő, álszent; áldozópap' (Udvari 5: 151), *свѣтуми* 'szentelni' (Чопей 359), *свѣтумель* 'püspök, főpap' (uo.). A személynévhez a birtokos személyjellel ellátott magyar *falv* köznévv kapcsolódik. 1682-ben már elpusztult településként említik.

Tarkacsfalva 'Kutkafalva környékén feküdt' 1549: *Tarkacsfalva* (Dezső 271), 1550: *Tarkacz* (Conscr. Port.), 1552: *Tarkotffalva* (uo.), 1554: *Tarkaczfalva* (uo.), 1566: *Thakarefffalva* (uo.), 1570: *Tarkaczfalva* (uo.). Lehoczky (Lehoczky 3: 379–380) a 16. századból adatolja a településnevet *Farkasfalva* formában. Ez az adat azonban téves olvasat eredménye, a megyében ugyanis ilyen nevű falu soha nem létezett. A helység neve az 1500-as évek közepének összeírásaiban jelenik meg *Tarkacs* és *Tarkacsfalva* formában. A név előtagja a *Tarkacs* családnév, a falu első kenézének a neve. A *Tarkacs* családnév ruszin eredetű, de a név alapja a magyar *tarka* melléknév, melyhez a *-cs* kicsinyítő képző kapcsolódik. Köznévként és tulajdonnévként a ruszin nyelv közvetítésével az ukránba is bekerült, vö. ukrán *маркач* 'almásderes ló; fehér színű ló fekete vagy rézszínű foltokkal' (СУМ. 10: 471); l. még ruszin *марканистый, таркастый* 'tarka' (Чопей 390). Bár a kenéz 1672-ben is az említett család képviselője (Terkács Lőrincz), s a faluban is gyakori a *Terkács* név (Lehoczky uo.), a településnév idővel megváltozik (l. *Kutkafalva*, Kiss 1992: 272–3).

Urkurteleke 'elpusztult falu Beregszásztól nyugatra' 1255: *Vrkurteleke* (Györffy 1: 550). A helységet már 1255-ben lakatlan helyként említik a Mic és Basa folyók között. Az *Urkurteleke* helységnév az *Urkur* személynévnek [+1255: *Vrkurteleke* (ÁrpSzt. 781)] és a birtokos személyjellel ellátott *telek* főnévnek az összetételével keletkezett. Az *Urkur* személynév etimológiája ismeretlen, egyetlen történelmi adatát Fehértói Katalin szótára ebből a településnévből idézi.

IRODALOM

- ÁrpSzt. = Fehértói Katalin (2004). *Árpád-kori személynévtár (1000–1301)*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ComBer. = Heller, Georg (1983). *Comitatus Bereghiensis*. München.
- Conscr. Port. = *Conscriptiones Portarum*. Bereg vm. 1530–1630. E. 158. 531-es doboz. Szabolcs–Szatmár–Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza.
- Constantinescu N. A. (1963). *Dictionar onomastic rominesc*. Editura Academiei Republicii Populare Romine. Bucuresti.
- CzF. = Czuczor Gergely–Fogarasi János (1862–1874). *A magyar nyelv szótára*. I–VI. Magyar Tudományos Akadémia, Pest.
- Csánki Dezső (1890). *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*. I. kötet Budapest.
- Dezső László (1967). *Очерк по истории закарпатских говоров*. Budapest.
- DRM. = Kelemen Béla szerk. (1964). *Dictionar romin–maghiar*. I–II. Kolozsvár.
- ÉrtSz. = *A magyar nyelv értelmező szótára*. I–VII. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959–1962.
- Fényes Elek (1851). *Magyarország geographiai szótára*. I–IV. Pest.
- Györffy György (1963). *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Hnt. = Helységnévtár
- Iordan, Iorgu (1983). *Dictionar al numelor de familie românești*. Editura Științifică și Enciclopedică. București.
- Kázmér Miklós (1993). *Régi magyar családnevek szótára. XIV–XVII. század*. Bp., Akadémiai Kiadó.
- Kiss Lajos (1988). *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Negyedik, bővített és javított kiadás. I–II. Akadémiai Kiadó, Bp.
- Kiss Lajos (1992). A telepítő kenézükről nevet kapott falvak a beregi Hát vidékén. In: *Festschrift für Károly Rédei zum 60. Geburtstag*. *Emlékkönyv Rédei Károly 60. születésnapjára*. Wien–Budapest, 269–89.
- Lehoczky Tivadar (1881–2). *Beregvármegye monographiája*. I–III. Ungvár.
- LexLoc. = *Lexikon universorum Regni Hungariae locorum populosorum*. (Magyarország helységeinek 1773-ban készült hivatalos összeírása). Budapestini 1920.
- Lipszky: Rep. = Lipszky Joannes (1808). *Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae, et confinium militarium magni item principatus Transylvaniae occurrentium*. Budaë.
- Makkai László (1954). *I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai (1631–1648)*. Bp.

- Melich János (1918). Szó- és szólásmagyarázatok. *MNy.* XIV. 149.
- Mező András (1999). *Adatok a magyar hivatalos helységnévadáshoz.* Bessenyei György Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke, Nyíregyháza.
- Mihályi János (1900). *Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból.* Máramaros-Sziget.
- Rymut, Kazimierz (1999–2001). *Nazwiska polaków. Słownik historyczno-etymologiczny.* 1-2. Kraków.
- Sebestyén Zsolt (2008). *Kárpátalja településeinek történeti helynevei. A kataszteri térképek és a birtokrészleti jegyzőkönyvek alapján.* Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza.
- Šmilauer, Vladimír (1970). *Průručka slovanské toponomastiky.* Handbuch der Slawischen toponomastik. Praha, Akademia.
- Udvari István szerk. (2000–2003). *Ukrán–magyar szótári adatbázis.* I–VI. Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza.
- ÚMTSz. = *Új magyar tájszótár.* I–IV. B. Lőrinczy Éva főszerk. 1979–2000. Budapest, Akadémia Kiadó.
- ZichyOkm. = *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idős ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő.* Budapest, 1871–1931.
- ЕСУМ. = *Етимологічний словник української мови.* I–V. 1982–2006. Київ, Наукова думка.
- ССУМ. = *Словник староукраїнської мови XIV–XV. ст.* I–II. 1977–1978. Наукова думка, Київ.
- СУМ. = *Словник української мови.* I–XI. 1970–1980. Наукова Думка, Київ.
- Чопей, Ласловъ (1883). *Русько мадярскій словарь.* Будапешт.
- Чучка, Павло (2005). *Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник.* Видавництво „Світ”. Львів.

A-19 Acta Beregsiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010 – 248 с.
ISBN 978-966-2595-01-7

«Acta Beregsiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ. Даний том вміщує дослідження угорською, українською, англійською та німецькою мовами за перше півріччя 2010 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, історії, педагогіки, біології, економіки та інших наук.

УДК 001(477.87)

ББК 72.4(4УКР-43АК)

Наукове видання

Acta Beregsiensis

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2010/2

Том ІХ, № 2

РЕДАКЦІЯ: *Козут А., Пенцкофер І.*

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*

ВЕРСТКА: *Гороній А.*

ОБКЛАДИНКА: *К&Р*

Відповідальні за випуск: *Орос І., Шовш К.*

Здано до складання 14.04.2010. Підписано до друку 17.05.2010.

Папір офсетний. Формат 70x100/16.

Умовн. друк. арк. 19,9. Тираж 250. Зам. 428.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.